

LEGITIMITATEA – CONDIȚIE OBLIGATORIE A MENȚINERII PUTERII DE STAT

Elena ARAMĂ,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

Ion JECEV,

doctorand, lector (USM)

REZUMAT

Din cele expuse, putem să concluzionăm că puterea de stat nu poate fi menținută decât în măsura în care structurile de putere sunt legitime, iar deciziile politice, inclusiv legile exprimă voința generală și nu sunt folosite împotriva unei părți a populației. Iar legitimitatea unei puteri statale poate fi privită dintr-o dublă perspectivă: ca act al desemnării structurilor de putere (cucerirea sau actul de întemeiere a puterii); concordanța dintre conținutul deciziilor politice și așteptările celor guvernați.

Cuvinte-cheie: legitimitate, putere de stat, lege, dezvoltare istorică, protosocial, nivel social arhaic, nivel politic.

SUMMARY

We can conclude that state power cannot be maintained just to the extent to which the power structures are legal, and the political decisions, including the laws, express the general will and are not used against part of population. Whereas the legitimacy of a state authority can be regarded from a double perspective: as an act of appointing the power structures (the conquest or the act of power establishing); the accordance between the content of the political decisions and the expectations of the governed ones.

Key-words: legitimacy, state authority, law, historical development, proto-social, social archaic level, politic level.

Analizând fenomenul puterii, în diferite manifestări ale sale, aplicativ la diferite etape ale dezvoltării istorice, constatăm că autoritatea puterii și capacitatea ei de exercițiu, în cea mai mare măsură, depind de recunoașterea și întemeierea socială. De aceea, analiza efectuată este necesar să fie completată cu cercetarea, anume, a problemei legitimității puterii, a recunoașterii ei sociale.

Trebuie de menționat că recunoașterea socială a puterii la baza sa rămâne neschimbătoare în toate etapele de dezvoltare a societății. Însă conținutul instituției recunoașterii sociale a puterii suferă schimbări în procesul dezvoltării istorice.

Analiza retrospectivă ne dă posibilitatea să evidențiem trei niveluri evolutive de bază, prin care trece în dezvoltarea sa instituția recunoașterii sociale a puterii:

1) protosocial, ce se caracterizează prin tranziția la starea socială. La această etapă istorică, recunoașterea puterii este caracterizată ca fiind una instinctiv-biologică;

2) nivelul social-arhaic, se caracterizează prin formele prestatale de organizare a socialului. Aici, recunoașterea puterii sociale se efectuează pe baza tradițiilor, miturilor, carismei etc.;

3) nivelul politic, caracterizat de organizarea statală a societății. De fapt, numai la acest nivel apare instituția legitimității, înțeleasă în sensul terminologic contemporan, deoarece este un adevăr incontestabil că puterea de stat nu poate fi menținută decât în măsura în care structurile de putere sunt legitime, iar deciziile politice, inclusiv legile, exprimă voința generală și nu sunt folosite împotriva unei părți a populației¹.

Termenul „legitimitate” este tradus din limba franceză ca „legalitate”. În limba rusă, există doi termeni distincți: unul pentru legitimitate – „легитимность” și altul pentru legalitate – „законность”. „Legitimitatea” și „legalitatea”, în opinia noastră, sunt concepte apropiate, dar nu identice. Conceptul legitimității poartă mai repede un caracter de apreciere, un caracter etic și politic, legalitatea – un caracter juridico-formal și etic neutru.

Puterea de stat, de regulă, este legală. În același timp, ea poate fi nelegitimă, adică nu este acceptată de popor, dacă elaborează legi după propria viziune și le folosește ca mijloc al violenței organizate, făcând samovolnicie.

Legitimitatea puterii de stat – aceasta-i recunoașterea socială a dreptului ei asupra rolului conducător în societate. În esență, subiectul ce deține puterea sau pretinde la ea încearcă să creeze o situație, în care hotărârile să se recunoască și să se respecte „nu prin frică, ci prin conștiință”, cu credința în echitatea morală a hotărârilor și legilor. Puterea de stat nu poate conta pe o existență de lungă durată și activitate efectivă, bazându-se numai pe violență, deoarece este necesar acordul benevol, întărit prin respectarea legalității.

Pe calea amenințărilor și represiei, se poate de făcut să se supună numai o parte nu prea mare de cetățeni, însă, crescând, rezistența opusă puterii duce la nesupunerea cetățenilor în masă. Prima premisă a acordului benevol este convingerea sigură a poporului în aceea că reprezentanții puterii întemeiat ocupă posturile lor, că ei elaborează și transpun în viață hotărârile lor, pe calea intereselor legate de stat, neatentând la aceea ce,

pe dreptate, se consideră privat și personal. Acolo unde legitimitatea puterii este discutabilă (nu este certă) se întronează fărădelegea și pericolul tulburărilor revoluționare². Conform opiniei lui M. Veber, legitimitatea – aceasta nu-i numai legalitatea puterii din punct de vedere juridico-formal, dar mai degrabă fenomen al psihologiei sociale, care constă în acceptarea de către societate a acestei puteri politice sau, cel puțin, supunerea pasivă față de ea. Astfel, regimurile nou-apărute în urma revoluției, loviturii de stat, pot deveni legitime dacă și-ar asigura susținerea unei părți considerabile a societății. În legătură cu aceasta, însăși natura legitimității, sursele ei și modalitățile de asigurare pot fi destul de diferite, în dependență de nivelul cultural, tradiții și psihologia populației³.

Fiind un fenomen social complicat, legitimitatea se manifestă în mod diferit. Vorbind despre legitimitatea puterii, se are în vedere, pe de o parte, autoritatea ei, încrederea, recunoașterea, iar pe de altă parte, devotamentul față de această capacitate și dorința subiecților supuși puterii de a merge după ea și de a se supune cerințelor ei.

Importanța actuală al sensului termenului „legitimitate” permite să fim de acord cu acei cercetători, care analizează în calitate de formă începătoare, embrionară a legitimității publice – autoritatea, precum și încrederea de care beneficiază puterea din partea populației⁴. Legăturile de sens între acești termeni sunt destul de evidente. Autoritatea, după natura sa, este o trăsătură caracteristică a puterii „întruchipată de o persoană, o instituție etc.”. Specificul ei se manifestă prin faptul că acelor subiecți ai raporturilor de putere, cărora le este caracteristică autoritatea, li se asigură recunoașterea și încrederea din partea celor ce i-au investit cu puterea. Autoritatea se prezintă ca un fenomen de autogenerare a puterii, care se transformă cu timpul în una din formele existenței sale, cel mai des legată de procesul legitimității. Anume la această latură a sensului termenului „auctoritas” atrage atenția E. Benveniste, subliniind că în cazul puterii „auctoritas” este vorba despre forță, dumnezeiască la baza sa, legată de sensul inițial al cuvântului *augeo* – a produce, a înmulți⁵.

Clarificarea aspectului semantic al noțiunii de *autoritate* nu este suficient pentru explicarea specificului conceptului de legitimitate, fiindcă legitimitatea nu este numai recrearea simbolică a existenței, condiționată de întrepătrunderea conținutului politic și sacral, dar și un caracter special al raporturilor de putere – de încredere, ce presupune o modalitate specifică de repartizare a „forței divine”⁶. „A avea încredere”, în acest sens, înseamnă a transmite altuia fără riscul pentru sine, aceea ce alcătuiește partea componentă inseparabilă a existenței personale și inevitabil trebuie să se întoarcă înapoi.

„A manifesta încredere”, „a crede” – înseamnă a da încrederea sa în gaj, însă cu întoarcerea ulterioară, adică

relațiile de acest gen se interpretează în corespundere cu principiul „eu – ție, tu – mie”⁷.

O altă verigă semantică, ce determină specificul sensului conceptului legitimității alături de autoritate și încredere, trebuie de recunoscut conceptul devotamentului personal.

După cum menționează E. Benveniste, relațiile, care se stabilesc între persoana abilitată cu putere, și acel care se supune ei în baza voinței sale, se fixează în conceptul „devotamentului personal”.

Exprimarea principală a conceptului „devotament” E. Benveniste consideră cuvântul latinesc *fides*, al cărui sens inițial, ca și în cazul cuvântului *credo*, cercetătorul îl corelează cu sensul „credutul încrederii”. Fenomenul analizat, subliniază E. Benveniste, ține de sfera relațiilor de putere care se realizează ca protecție acordată cuiva, și se supune puterii, în schimbul ascultării aceluia supus⁸.

Astfel, sensul formelor inițiale ale legitimității, folosind raționamentul lui P. Bourdieu despre natura simbolică a relațiilor de putere, se reduce la aceea că puterea legitimă „este puterea, pe care acel, care i se supune, o dă aceluia, care pe ea o realizează, ca și cum ar fi un credit, cu care unul îl înzestrează pe altul. Aceasta-i puterea care există numai de aceea, că cel, care ei se supune, crede că ea există”⁹. Cu aceasta, respingându-se în general analiza semantică a lui E. Benveniste, autorul *Sociologiei politice*, atrage atenția asupra aspectului supușeniei unilaterale, adică dependența aceluia ce „încredințează” față de cel ce „primește” creditul încrederii.

Mill reflectând în lucrarea sa acest motiv, presupune că și conceptul „legitimitate” caracterizează capacitatea elitelor sociale de a asigura dominarea sa instituțională prin intermediul folosirii efective „a credințelor în simbolurile morale, emblemele sfinte și formulele juridice”. De aceea, sociologul american menționează că, pentru marcarea realităților analogice, gânditorii folosesc diferiți termeni, și anume: John Locke – despre „principiul suveranității”, Sorreli – despre „mitul de dominare”, E. Durkheim – despre „reprezentările colective”, K. Marx – despre „ideile de dominare”, J.-J. Russo – despre „voința universală”, H. Lasswell – despre „simbolurile puterii”, K. Mannheim – despre „ideologie”, Spencer – despre „simțul societății”¹⁰.

Trebuie de menționat că diferite criterii ale legitimității puterii de stat pot fi observate și în diferite etape ale dezvoltării politice a societății. Etapa începătoare a acestei dezvoltări a fost apariția primelor formațiuni statale. La această etapă, se evidențiază diferențierea socială a societății, care, condiționat, se delimitează în elită (conducătorii, slujitorii) și cei supuși (țărani, meșteșugarii etc.).

Astfel, schimbările, observate în relațiile de putere, sunt destul de esențiale și duc la întărirea extraordinară a puterii conducătorului. Starea lui devine ereditară și sacrală, adică bazată pe referințe de origine dumneze-

iască. Era legitim, în primul rând, conducătorul ce a primit puterea prin moștenire.

Procesele arătate din sfera relațiilor de putere sunt însoțite de schimbarea sistemului normativ al societății. Tendința generală este legată de diferențierea normelor: treptat se separă religia, normele morale și legislația. Trebuie de menționat că aceste sisteme normative, într-o măsură considerabilă, au condiționat caracterul recunoașterii sociale a puterii de stat. Acum ea trebuie să fie recunoscută și din punctul de vedere al religiei, și din punctul de vedere al moralei, și, desigur, din punctul de vedere al legii. În așa mod, apare principiul legalității puterii de stat. Toate acestea și condiționează specificul mecanismului legitimității la această etapă istorică.

Trebuie de menționat că legitimității puterii de stat îi sunt caracteristice criteriile preluate din societatea arhaică. În această legătură, incontestabil, nu pierd din actualitatea lor, de exemplu, criteriile tradiției și carismei.

Unul din criteriile vechi ale legitimității puterii de stat, preluat din societatea arhaică, constituie îl criteriul „binelui și răului”, adică în esență, criteriul etic. În corespundere cu el este legitimă puterea, ce făurește binele, și invers, puterea, ce reprezintă răul este nelegitimă și trebuie să fie înlăturată¹¹.

Prezintă interes, din punct de vedere științific, cercetarea problemei legitimității puterii de stat, caracteristică perioadei antice, realizată de C.A. Zaverșinski. În articolul său, savantul indică faptul că majoritatea cercetătorilor leagă particularitățile legitimității puterii în Grecia antică de orânduirea în „polisuri”.

Încrederea în putere se bazează pe capacitatea ei de a asigura „existența cea mai bună atât a fiecărui în parte, cât și a statului în general”¹². În acest sens, pe Platon și Aristotel putem să-i numim primii „teoreticieni ai legitimității” puterii care au prezis metodologia veberiană de constrângere a tipurilor de dominare și legitimare. Semnele generale, atribuite polisului „clasic” grecesc, pot fi găsite și-n alte regiuni ale lumii. Și anume, instabilitatea vieții politice în polis, iraționalitatea hotărârilor politice luate de membrii săi, prezența clar exprimată a practicilor magice în legitimarea puterii publice fac întemeiată presupunerea despre predominarea caracterului teologic în legitimarea acestei vieți, contopirea strânsă a ei cu practicile religioase¹³.

Cu toate că Imperiul Roman nu a dat naștere la o idee universală constantă a legitimității, este specific faptul că anume în limitele hotarelor sale ia naștere civilizația creștină cu practici calitativ noi ale legitimității. Însă ceea ce se referă la concepțiile antice precreștine ale legitimității, atunci multor dintre ele le-a fost caracteristic adresarea nu numai la irațional, dumnezeiesc, dar și la un început rațional. Așa o schemă a fost propusă, de exemplu, de Platon, care în calitate de criteriu de bază al legitimității puterii de stat consideră raționalismul¹⁴.

Altă etapă, determinată de specificul mecanismului

legitimității și specificul principiilor de bază, puse la baza legitimității, este cea medievală. La această etapă istorică, „baza conceptualizării fenomenului legitimității a fost delimitarea teologică a puterii bisericești și celei laice, bazându-se pe procedurile specifice de înzestrare a sensului relațiilor de putere cu conținut religios”. Componentele verticale și orizontale ale Imperiului, ca și practicile lui corespunzătoare ale „creditării de încredere” au fost simplificate de legitimitatea universală, la baza căreia ședea conceptul Dumnezeuului transcendent (autoritate absolută).

În epoca medievală târzie (sec.XII), în Europa Occidentală se dezvoltă furtunos și devin mai complexe relațiile economice. Europa treptat devine un întreg unitar și începe să-și lărgească expansiunea sa în întreaga lume, impunând cultura, economia, formele politice și de drept ale sale.

Printre doctrinele politico-juridice ale perioadei istorice analizate, ce reflectă problema legitimității puterii de stat, trebuie de evidențiat o direcție întreagă ce se afla sub influența ideii platonice a legitimității raționale¹⁵. În această legătură, trebuie în primul rând de numit doctrinele utopiștilor T.Moore¹⁶, T.Campanella¹⁷, Morelly¹⁸. Logica generală a raționamentelor lor este analogică cu cea platonice: de la critica ordinilor existente spre elaborarea unui model ideal de organizare statală și a unei legislații „desăvârșite”, ce ar asigura recunoașterea puterii de stat și comportamentul respectuos, corespunzător dreptului, al cetățenilor.

Nu mai puțin influență specifică a timpului se observă și-n doctrinele epocii „raționalismului iluminat” și iluminismului liberal-democratic. Numai prin influența iluminismului și a Revoluției Franceze idea statului începe treptat, dar clar să ia superioritatea asupra ideii organizării religio-politice a societății, însă într-un mod deosebit în Occident. Astfel aici ia naștere și un principiu nou, social, clar al legitimității puterii de stat. Așa principiu devine ideea slujirii poporului ca singurul „dumnezeu pământesc” și izvor (sursă) al puterii supreme¹⁹.

Cea mai remarcată pentru cercetarea fenomenului legitimității puterii de stat în perioada modernă este sigur concepția părintelui-fondator al liberalismului Locke. Concepția legitimității este construită de Locke pe principiul raționalismului în opunere cu interpretările absolute ale perioadei medievale târzii, unde dominarea era legitimată de tradiție și se baza pe apariția dumnezeiască²⁰.

Încercând să arăte nelegitimitatea puterii absolut despotice, Locke înaintează un ideal rațional nou al statului, ce întruchipează în sine „binele comun”. După părerea filosofului, este legitimă numai acea putere statală, care există exclusiv pentru atingerea „binelui social”. Puterea de stat, sublinia filosoful, trebuie să se exercite „nici pentru un alt scop, decât în interesul păcii, securității și a binelui social al poporului”²¹. Cu alte cu-

vinte, din motiv că natura nu admitea puterea despotică în starea sa naturală, ea nu trebuie să fie și-n stat²². Astfel, deoarece puterea în starea sa naturală era predestinată pentru ocrotirea drepturilor omului, aceasta trebuie să fie destinația ei în stat. În cazul în care autoritățile publice cărora li se delegă prerogative de putere abuzează de ele și guvernează în mod tiranic, poporul are dreptul, după Locke, de a se răzvrăti împotriva statului, în scopul schimbării puterii²³, recurgând, în acest caz, la violență și insurecție... Pe această cale s-a justificat chiar și tiranicidul²⁴. Fundamentele teoretice ale unui asemenea drept le regăsim din abundență în scrierile antichității grecești și romane, precum și în operele filosofice ale unor gânditori din Evul mediu²⁵.

Trebuie de menționat că ideile liberale ale legitimității raționale a puterii de stat, pentru prima dată conceptual formulate de Locke, au stat la baza concepțiilor contemporane și și-au găsit reflectarea lor în bazele constituționale din majoritatea statelor lumii.

Analizând diferite abordări și concepții referitoare la fenomenul legitimității, putem constata că toate criteriile de bază ale legitimității puterii de stat proprii diferitelor epoci și prevăzute la diferite etape ale dezvoltării politice a societății, pot fi divizate în două grupuri principale în corespundere cu baza „rațional-irațional”. La baza iraționalului îi corespund, de exemplu, următoarele criterii ale legitimității puterii de stat: tradiția, mitologia, religia, carisma, etc. Iar la baza raționalismului²⁶ îi corespund așa criteriile, cum ar fi capacitatea de a aduce la „binele comun”, măsura exprimării intereselor comune, aprecierea etică (corespunderea puterii de stat cu criteriile binelui și răului) etc.

Cu toate că ideea delimitării bazelor legitimității puterii în rațională și irațională nu exprimă noutate în sine, cel mai clar ea a fost înaintată încă de M. Weber, care în calitate de „baze social-culturale” ale legitimității puterii propunea tradiționalismul, carisma și baza rațional-juridică. În corespundere cu tipurile legitimității, savantul efectua și însuși clasificarea puterii politice, în tradițională, carismatică și, corespunzător, rațional-juridică²⁷.

Trebuie de avut în vedere că în viața politică reală puțin probabil că se poate de găsit oarecare tipuri „curate”, legate numai cu una din formele legitimității²⁸.

Mecanismul legitimității puterii de stat se manifestă nu numai pe plan intern (în interiorul statului), dar și pe plan extern (internațional). Caracteristic pentru legitimitatea internațională este faptul că recunoașterea puterii se realizează nu de subiecții supuși puterii, dar în această calitate participă alte state. Această recunoaștere este act unilateral benevol al statului, prin care el direct sau indirect declară despre recunoașterea statului în calitate de subiect al dreptului internațional²⁹.

Procedura legitimității interne este, de fapt, procesul recunoașterii puterii de stat de societate și fundamentarea atribuțiilor sale de putere de către

purtătorul puterii potențiale legitime, exprimat într-o formă specifică.

La această etapă, de fapt, se realizează înzestrarea subiectului puterii potențial legitime cu atribuții de putere statală. Formarea puterii de stat poate fi înfăptuită pe două căi: revoluționară și evolutivă.

Calea revoluționară de formare a puterii de stat presupune venirea la putere a altor forțe politice cu ajutorul destrămării aparatului vechi al puterii: „Revoluția – scria referitor la aceasta V.I. Lenin, – este așa o reorganizare, care fărâmă până la rădăcini organizarea veche, dar nu o modifică pe ea atent, încet, treptat, stăruindu-se de a fărâma cât mai puțin”³⁰.

Calea evolutivă de formare a puterii de stat presupune trecerea puterii pe cale legală, în corespundere cu principiul legalității, pe baza legislației ce acționează în cadrul statului, care reglementează trecerea puterii de stat. Modalitatea transmiterii evolutive a puterii de stat este condiționată direct de forma de guvernământ.

Astfel, în monarhie puterea se transmite pe calea moștenirii în conformitate cu legea referitoare la moștenirea tronului sau a obiceului respectiv³¹. În republică, puterea se formează în corespundere cu principiul eligibilității³², care presupune întărirea procedurală a legitimității în forma procesului electoral. Ulterior, după formarea puterii de stat, trebuie realizată procedura consolidării juridice a acestei puteri. Subiectul ce deține puterea, obiectiv întotdeauna tinde să consolideze normativ puterea sa, ceea ce constituie o garanție juridică determinată a atribuțiilor sale. Dacă puterea funcționează în corespundere cu legea, atunci ea, cel puțin, este legală. Consolidarea juridică poate fi realizată în mod diferit. Aceasta poate fi o declarație³³, un decret³⁴, o lege³⁵ corespunzătoare, unde juridic se fundamentează și se consolidează legitimitatea noii puteri.

Sensul conținutului conceptului contemporan al legitimității este destul de polisemantic, ceea ce esențial îngreunează analiza lui cognitivă. Astfel, M. Upset, determină legitimitatea ca acea calitate a sistemului, de capacitatea căreia depinde menținerea încrederii populației și grupurilor sociale în faptul că instituțiile politice existente, în cea mai mare măsură, corespund acestei societăți, și o leagă pe ea cu dinamica valorică a dezvoltării instituțiilor sociale³⁶. P. Bourdieu presupune că sensul real al legitimității este conturat de conceptul teologic *fides implicita* (credință ascunsă – lat.). După Parsons, baza legitimității o constituie preferințele valorice, relativ independente de considerații de profit³⁷. Este productivă în acest plan orientarea de cercetare a lui D. Beetan, care propune de a studia legitimitatea nu numai în contextul „credinței în legitimitate”, dar pe baza temeliilor reale variate. În calitate de așa ceva se analizează: corespunderea puterii cu normele instituite – atât formale, cât și neoficiale; întărirea acestor norme cu credințe împărtășite de Guvern și popor; demonstrarea susținerii puterii din partea celor conduși. Toate aceste

niveluri și componente ale legitimității sunt legate reciproc și presupun o structură normativă complicată³⁸. Duverger consideră, în acest sens, că singura sursă a legitimității unei puteri constă în faptul că ea este conformă schemei de legitimitate definită de sistemul de valori și norme ale colectivității în cadrul căreia se exercită și că asupra acestei scheme există un consens în interiorul colectivității³⁹.

Analizând diferite abordări și concepții referitoare la fenomenul legitimității puterii de stat, putem menționa că legitimitatea ca modalitate a recunoașterii sociale presupune o relație bilaterală: în primul rând, perceperea, părerea despre putere, relația referitoare la ea a subiectului supus puterii, ce o recunoaște (de exemplu, poporul sau, cel puțin, cea mai mare parte a lui); în al doilea rând, înțelegerea de către subiectul ce deține puterea dreptului său asupra puterii, a recunoașterii puterii înfăptuite de el.

Din cele expuse, putem să concluzionăm că puterea de stat nu poate fi menținută decât în măsura în care structurile de putere sunt legitime, iar deciziile politice, inclusiv legile, exprimă voința generală și nu sunt folosite împotriva unei părți a populației. Iar legitimitatea unei puteri statale poate fi privită dintr-o dublă perspectivă: ca act al desemnării structurilor de putere (cucerirea sau actul de întemeiere a puterii); concordanța dintre conținutul deciziilor politice și așteptările celor guvernați.

Note:

¹ Cristian Ionescu, *Principiile fundamentale ale democrației constituționale*. București, 1997, p.19.

² Шаран П., *Сравнительная политология*, ч.1., Москва, 1992, с. 113-114.

³ Вебер М., *Избранные произведения*, Москва, 1990, с.639.

⁴ Ильин М.В., *Слова и смыслы. Опыт описания ключевых политических понятий*. Москва, 1997, с.168.

⁵ Бенвенист Э., *Словарь индоевропейских социальных терминов*, Москва, 1995, с.330.

⁶ Amănunțit despre aceasta: Маковский М.М., *Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: образ мира и миры образов*, Москва, 1996.

⁷ Бенвенист Э., *op. cit.*, p.84-95.

⁸ *Ibidem*, p.330.

⁹ Бурдьё П., *Социология политики*, Москва, 1993, с.208-209.

¹⁰ Миллс, *Социологическое воображение*, Москва, 1998, с.48-49.

¹¹ În acest caz, este vorba, sigur, mai degrabă despre purtătorul puterii de stat, despre subiectul abilitat cu putere, dar nu despre putere în sensul propriu-zis.

¹² Аристотель, *Политика*, Москва, 1997, с.221.

¹³ Завершинский К.Ф., *Легитимность: генезис, становление развитие концепта*, în *Полис*, 2001, №2, с.113-131.

¹⁴ Новгородцев П.И., *Политические идеалы Древнего и Нового мира*, Москва, 1919, с.12-18.

¹⁵ Завершинский К.Ф., *op. cit.*, p.113-131.

¹⁶ Мор Т., *Утопия*, Москва, 1978, с.237.

¹⁷ Компанелла Т., *Город солнца*, Москва, 1934, с.37, 49, 87-89.

¹⁸ Морелли, *Кодекс природы, или Истинный дух ее законов*, Москва, 1956, с.244.

¹⁹ Дибиров Н.З., Пронский Л.М., *О природе политической власти*, în *Вестн. Моск. ун-та*, сер. 18, *Социология и политология*, 2002, №2, с.59.

²⁰ Локк Дж., *Сочинения*: в 3-х томах, Москва, 1985, т.3, с.314.

²¹ Локк Дж., *op. cit.*, в 2-х томах, Москва, 1960, т.2, с.75.

²² Kervegan J.F., *L'analyse hegelienne de la democratie et son actualité // The crisis of representative democracy/ Ed. by Kochler H.-Frankfurt a. M. ect.*, 1987, p.27-35.

²³ Локк Дж., *op. cit.*, p.75.

²⁴ Ionescu Cristian, *Principiile fundamentale ale democrației constituționale*, București, 1997, p.20.

²⁵ А се vedea, în acest sens, lucrarea *De officiis*, scrisă de Cicero, ca și *Polycraticus sive de nugis curialium et vestigiis philosophorum* a lui Jean de Salisburie (1159), *Summa Theologica* a lui Toma d'Aquino (1324), *De Rege et regis institutione*, scrisă de Juan Mariana (1598), *Tractatus potestatis ecclesial* a lui William Occan ș.a.

²⁶ Raționalul ca bază a puterii politice, presupune conformitate cu un anumit început rațional. Această legitimitate se dă interpretării în termenii raționalului. Determinarea gnoseologică a raționalului există numai ca contrast al iraționalului, nelămurit rațional sau lămurit cu trimitere la obicei, tradiție, autoritate. (А се vedea: *Современная западная социология: Словарь*, Москва, 1990, с.287.)

²⁷ Вебер М., *op. cit.*, p.299.

²⁸ Дибиров Н.З., Пронский Л.М., *О природе политической власти*, în *Вестн. Моск. ун-та*, с.18, *Социология и политология*, 2002, с.60.

²⁹ *Международное право*, Дипломатическая академия МИД, Москва, 1988, с.64-65.

³⁰ Ленин В.И., *Полное собр. соч.*, т.7, с.212.

³¹ Спиридонов Л.И., *Теория государства и права*, Москва, 2001, с.56.

³² *Ibidem*, с.58.

³³ *Declarația Suveranității RSSM*. Hotărîrea Parlamentului nr.148-XII din 23.06.90, în *Vestile*, nr. 8/192, 1990.

³⁴ Декрет Второго всероссийского съезда Советов об образовании рабочего и крестьянского правительства от 27 октября 1917 г., în *СУ РСФСР*, 1917, №1, ст.1.

³⁵ Așa de exemplu, prin intermediul legii fundamentale – *Constituția* – a fost realizată fundamentarea juridică și consolidarea puterii de stat în 1994 în Republica Moldova.

³⁶ Upset S.M., *Political Man*, Baltimore, 1981, p.64.

³⁷ Парсонс Т., *Система современных обществ*, Москва, 1997, с.28.

³⁸ Beetan D., *The Legitimation of Power*, N.Y., 1991, p.91.

³⁹ Maurice Duverger, *Sociologie de la politique*, Paris, PUF, 1973, p.177.